



MORISENA

REVISTĂ DE CULTURĂ ISTORICĂ, ANUL III, NR. 1 (9)/2018



Vetica Albu din Sânnicolau Mare, în port popular.
Atelierul fotografic Kossakné és Schwarz din
Arad, 1926. Colecția foto: Walter Stahli (Germania)

Sorin Forțiu
(Timișoara)

Banologia (IV): Prolegomene la o listă a banilor "fără" Banat

Începând cu secolul al XIII-lea, documentele medievale ale regatului ungar sunt pline de personaje care poartă cu obstinație titlul onorific de *banus*¹. Din păcate, datorită unei penurii informaționale, nu întotdeauna putem specifica și elementele primare care definesc demnitatea (sau honorul) de *Banatus*: unde?, de când?, pentru cât timp? a purtat persoana respectivă titlul de *banus* (ori *vice-banus*) în exercițiu. Am numit această categorie de personaje istorice *bani "fără" Banat*, iar prin această denumire **nu** trebuie înțeles cumva că aceștia nu au și ocupat efectiv demnitatea/honorul de *Banatus* într-o anumită regiune, ci doar că noi, azi, nu mai știm. În cele ce urmează ne vom ocupa de trei cazuri distincte.

Rofoy de Debrecen, fiul comitelui Nicolae

În anul 1877, în lista banilor publicată în lucrarea sa despre Banatul de Severin, PESTY Frigyes avansa dubitativ² posibilitatea ca *Rophoinus de genere Kátha* (*Káthay Rafael* -l.m.) să fi purtat titlul de *banus* aici între anii 1287–'89³. El cita lucrarea lui LENDVAY Ignác Márton, *Libri Dignitariorum [Saecularium]*⁴, din primul deceniu al secolului al XIX-lea, care a rămas în manuscris, dar susținea că *numai atunci poate fi luat în considerare [Liber Dignitariorum] dacă nu intră în conflict cu alte surse istorice*⁵. Dar, după cum ne așteptam, acest izvod nu oferă

Notă: Toate **citările** sunt menționate prin folosirea scrisului **italic**. Dacă în acest citat exista deja ceva subliniat cu scris **italic** am recurs la folosirea scrisului normal pentru a indica acest lucru.

1 *vide* și Forțiu, 2017.

2 fontul folosit este mai mic decât cel utilizat în mod normal.

3 1287–1289. *Káthay Rafael*. (*Rophoinus de genere Kátha, a Liber Dignitariorumban*) (Pesty, 1877, I, p. 258).

A existat un *Rofoy*, de *genere Kátha*, dar acesta a avut cel puțin un fiu, pe Paul, iar acesta apare în fața capitlului din Oradea la data de 8.05.1313 (*AO*, I, pp. 297–298, doc 271), după ce *Rofoy* de Debrecen l-a înfiat deja pe Doja, pentru că nu avea un fecior moștenitor (25.09.1311). Deci, *Rofoy* de Debrecen nu are cum să fie identic cu *Rofoy*, de *genere Kátha*.

4 Országos Levéltár (MOL, Budapest), Kamarai Levéltár, OL E683, 1. Kötet: *Dignitates saeculares (ms, ~1810)*.

5 *Ezen forrást* (i.e. *Liber Dignitariorum* -n.m.) *azonban, noha szerzője többnyire levéltári adatokat használt, csak akkor lehet tekintetbe venni, ha más történeti forrásokkal nem jó ellentétbe* (Pesty, 1877, p. 250).

informații credibile⁶. În acest caz particular, personajul în cauză, comitele *Rofoy* de Debrecen, fiul comitelui *Nicolae*⁷, apare deja purtând titlul onorific de *banus* în vara anului 1282⁸. De asemenea, el nu aparține neamului *Kata*³. În fapt, soția lui, *Caterina*, a fost copila comitelui *Rafael*, de *genere Kata*⁹, de unde probabil și confuzia existentă în istoriografia mai veche¹⁰. Cronologia¹¹ ne arată că *Rofoy* a purtat constant, în toate documentele, titlul onorific de *banus* începând cu anul 1285:

1271: nobilii *Simon* și *Mihai*, de *genere Gyovad*¹², se plâng regelui că satul lor și mănăstirea lor ancestrală a fost

6 Arhondologia realizată de către LENDVAY Ignác Márton este inutilizabilă în condițiile istoriografice de azi.

7 Debreczeni / Debreceni Miklós fia *Rofoy*n^a (l.m.) [* ~1247(?); † .05.1318].

^a și *Rafael* (PESTY Frigyes), *Rofoy*n (KOMÁROMY András, KRISTÓ Gyula), *Rafain* (REISZIG Ede, KARÁCSONYI János, SEREG József, ENGEL Pál, KRISTÓ Gyula), *Ropheyn* (MÓDY György, SZENTPÉTERY Imre, BORSA Iván), *Rophoin* (MÓDY György, GAZDAG István, SZÉKELY György), *Rofojn* (BÁRÁNY Attila) etc. (l.m.); *Rofoy*n (*DIR*) (l.r.); *Rophain*, *Rophoy*n, *Rophoin*, *Rofoy*n, *Roffoy*n, *Rofoy*no, *Rofoy*no, *Ropheyn*, *Rofey*n, *Ropheynus*, *Raphay*n, *Raphani*, *Rufoy*n etc. (l.l.). Numai documentul din 10.01.1300 conține trei forme diferite de grafie ale numelui: *Rofey*n, *Rophoy*n, *Rofoy*n. Terminația numelui parcă are o rezonanță germanică (cf. *Alboin*).

8 Afirmatia lui REISZIG Ede – *A XIII. század utolsó évtizedében ez a Rafain comes szörényi bán* (Reiszig, 1901, p. 602) / *În ultimul deceniu al sec. XIII, comitele Rofoy*n este ban de Severin (tr.m.) ... –, nu se bazează pe absolut nimic și nu poate fi acceptată; *Rofoy*n este deja atestat purtând titlul onorific de ban cu un deceniu înainte. În fapt, încă din 1891, KOMÁROMY András a arătat că este imposibil de determinat ce fel de ban a fost și pentru cât timp^a. Situația nu s-a schimbat între timp (... *Rafain több alkalommal is viselt báni címet, de hogy ez valóságos báni tiszt betöltését jelentette volna, arra nincs adatunk* -Kristó, 1999, p. 54).

^a ... [*Rofoy*n] *miféle bán volt, s tulajdonképen meddig viselte előkelő tisztségét, annak nyomára jönni nem lehet* (Komáromy, 1891, p. 2).

9 *vide infra* 29.07.1284 și 1.05.1318.

10 Pesty, 1877, I, p. 258; Bunyitay, II, p. 431; Szabó, 1886, p. 265; Komáromy, 1887, p. 166; Reiszig, 1901, p. 602. Deja din anul 1891, KOMÁROMY András respinge apartenența la neamul *Kata* (*Az a föltevés, mintha [Rofoy*n a Miklós, Dózsa az András comes fia] a *Káta* nemzetségből származtak volna, merőben alaptalan. *Úgy az ismeretes birtokviszonyok, valamint a heraldikai és genealogiai bizonyítékok kizárják ezt az összeköttetést, melynek egyetlen argumentumát pusztá névazonosság képezi* - Komáromy, 1891, p. 1). Istoriografia maghiară i-a denumit *Debreceni* (i.e. *de Debrecen* -l.r.), după principala lor moșie, care a devenit, de-a lungul timpului, al doilea oraș al Ungariei.

11 Oricât de neplauzibilă ar fi, prezumția lui LENDVAY Ignác Márton se baza probabil pe două documente, din 1287 și '89, care-l arătau pe *Rofoy*n purtând probabil titlul onorific de *banus*. Din păcate, nu am reușit să le identific și se pare că ele au dispărut încă din secolul al XIX-lea (nici un corpus de documente nu le conține).

12 Karácsonyi, II, pp. 91–94.

ocupată de către străini. Megieșii *virii nobiles Rophain et Petrus de Dubrychyn* (Debrecen) mărturisesc că satul și mănăstirea din Gáborján¹³ aparțin acestui neam¹⁴. Pare că Rofoyn are cel puțin 24 de ani în momentul în care apare în actele vremii.

1278: regele Ladislau al IV-lea îl trimite pe Rofoyn, împreună cu Roland și Ștefan, fiii lui Toma, *de genere Borsa, spre a zdrobi răutatea lui Acho, fiul lui Paul*¹⁵, împrejurare în care a fost ucisă o rudă a sa, *cu numele Petru*¹⁶, iar trei slujitori ai lui au fost răniți¹⁷. Doi frați ai săi mor în această perioadă; Ladislau este ucis în timpul asediului cetății Adrian¹⁸ (1277 ori începutul lunii mai 1278), iar Nicolae este omorât în timpul luptelor contra lui Gyan, fiul lui Alard de Ocna Sibiului (iarna 1278–'79).

vara¹⁹ **1281:** Rofoyn participă la asediul cetății Szalánc din comitatul Abaúj, unde, sub ochii regelui, fiind *bătut tot timpul cu pietre, a fost greu rănit la mână*²⁰.

6.07.1282: în fața *conventus sancti Stephani prothomartyris de promonthorio Varadiensi, Ders*, fiul lui Paznan de *Sancto Johanne et Paznano, de genere Hontpazmany*²¹, și rudele sale, îi zălogesc lui *Raphani bano*, pentru 3 ani, contra sumei de 26 de mărci, moșia lor ereditară numită *Turnea* din ținutul *Nyr*, din vecinătatea moșiei numită *Debrechen* a lui *Raphani bani*²² (vide și **4.10.1289**).

Documentul este amintit²³ de către palatinul Nicolae de Gara într-o scrisoare adresată capitlului din Oradea (8.03.1405). După ce Ladislau, fiul lui Ioan, fiul lui Ladislau, fiul lui Paul, fiul palatinului Doja de Debrecen a decedat fără vreun fecior urmaș, moșiile sale au trecut în posesia regelui Sigismund de Luxemburg. Văduva și mama lui Ladislau, precum și alte rude, se plâng că moșiile

13 *monasterium Gabryelis* (1217)^a, *Gabrian Monustura* (1271), *Gabrian* (1340) (l.l.); Gáborján (monostor) (l.m.); Gabriel, *Gabrian* (l.r.); greșit *Galian* (l.r.; *DIR*, XIV, C. Tr, I, p. 18, doc 22 - în text; corect *Gabrian* - nota 5).

^a pentru localizarea mănăstirii vide M. Nepper, 2000, p. 64.

14 Györffy, 1966, p. 609, 611; Módy, 2006, p. 59.

15 Geregye nembéli Pál fia Ach(o) (l.m.); Acho (Akon?), fiul lui Paul, *de genere Geregye* (l.r.).

16 Există diferențe notabile între reconstituirile genealogice ale lui ENGEL Pál și MÓDY György (cf. Engel, 2003b, *sub voce* Debreceni – Módy, 1984, p. 64). Parcă cele ale lui Módy Gy. sunt mai îngrijit lucrate.

17 *DIR*, XIII, C. Tr, II, p. 254, doc 288.

18 Adorján(vár) (l.m.).

19 regele Ladislau al IV-lea emite un document *sub castro Zelench* la data de 9.08.1281 (*CD*, V/3, pp. 509–510; Zsoldos, 1997, p. 92, nota 148).

20 *DIR*, XIII, C. Tr, II, p. 254, doc 288.

21 Hontpázmány nembeli Szentjánosi Paznan fia Ders (l.m.).

22 Radvanszky, Závodszy, 1909, pp. 126–131, doc 114; pp. 127–128; DL 9103; vide și *Ibidem*, pp. 131–136, doc 115.

23 mai degrabă este vorba de un rezumat decât de o transcriere *de verbo ad verbum*, menționare care nu este făcută, a documentului din 6.07.1282. Deci, putem să ne gândim și la o interpolare a titlului onorific de *banus* datorată cancelariei palatiale, dar aceasta este puțin probabilă.

*Gabryant (Gabrianmonostor)*¹³ și *Turnea (Thornea)* sunt cumpărate și astfel revin rudelor decedatului. Cu această ocazie, în fața palatinului Nicolae de Gara, sunt prezentate și două acte care dovedesc aceste lucruri, iar unul dintre ele este înscrisul emis de către conventul mănăstirii Sfântul Ștefan Protomartirul din Oradea.

toamna 1282: în bătălia de la lacul Hód²⁴, sub ochii regelui, Rofoyn, *azvâindu-se în primejdiile sorții, a primit patru răni grele, dar și așa rănit a fugărit până departe pe acei Cumani*²⁵.

29.07.1284: *Rophoyn Bani* și *Gogani Bani*, alături de episcopul de Oradea, *B[artolomeu, fiul lui Bot]*, comitele Petru, fiul lui *Durug*, Luca, fiul lui *Seem*, magistrul *Mykou*, fiul lui *Othe*, au fost judecători (*arbitrium*), în fața capitlului bisericii din Oradea, în cauza dintre magistrul Toma, fiul lui Gabriel, *de genere Kata* și Toma și Paul, fiii lui *Rophoyn*, din același neam, referitoare la posesiunile *Babun* (unde exista o fortificație), *Popy, Mikusy (Mykusy), Pozub (Belpozob)* de lângă Tisa²⁶ și *Ewsy* de lângă Criș²⁷. Nu există vreo legătură între *Rophoyn Bani* și tatăl lui Toma și Paul, *de genere Kata*, iar primul nu aparținea de neamul *Kata*³.

1.01.1285²⁸: regele Ladislau al IV-lea îi donează comitelui *Rofoyn* satul *Moch*, împreună cu pământul cetății ce ține de acel sat, cu toate veniturile și toate cele ce țin de el, pentru faptele sale de credință și slujbele vrednice, în care nu a pregetat să-și verse și propriul sânge, și pentru cei doi frați ai săi, Ladislau și Nicolae, morți în diferite acțiuni militare²⁹ (vide supra **1278**). Acest act este singurul în care Rofoyn apare drept *comite (Comes / Comitiss)*³⁰.

13.06.1285: în fața regelui Ladislau al IV-lea și cu acordul acestuia, Roland/Lorand (*Rorandus*), voievod transilvan și comite de Solnoc, împreună cu frații săi, Ștefan, comite de Sătmăr și comisul Iacob, Ladislau, Beke și Ioan, fiii comitelui Toma, *de genere Borsa*³¹, donează lui *Roffoyn banul*³², rudă lor (*cognato*³³ *ipsorum*), *perpetuo et irrevocabiliter*³⁴, *monasterium Gabryielis cum ecclesiis* (trei la număr) *ad ipsum monasterium pertinentibus*, fostă posesiune a magistrului *Achonis*³⁵. Donația nu este făcută pentru că *Rof-*

24 Hód-tavi csata (l.m.); ZSOLDOS Attila datează bătălia între 17 septembrie și 21 octombrie 1282 (Zsoldos, 1997, p. 96).

25 *DIR*, XIII, C. Tr, II, p. 254, doc 288.

26 *Belpozob iuxta Tyciam*.

27 Nagy, Nagy, Véghely, 1871, pp. 55–56, doc 57; DL 76164.

28 SZENTPÉTERY Imre (sau BORSA Iván?) susține că documentul este emis după data de 3.09.1284 și îl datează 1.01.1285 (Szentpétery, Borsa, 1961, p. 348, doc 3348, cu argumentația).

29 *CD*, V/3, pp. 258–261; *DIR*, XIII, C. Tr, II, pp. 254–255, doc 288 (greșit datat 1284); DL 1170.

30 Nu este ciudat că Rofoyn nu apare și cu titlul său onorific de *banus* deoarece acesta nu era menționat în toate cazurile.

31 Engel, 2003b, *sub voce* Borsa nem[beli] I. Kopasz ága, 1. tábla.

32 *Roffoyno bano, Roffoyn bani, Roffoyn bano*.

33 rudă pe linie maternă (Bartal, 1901, pp. 137–138).

34 Nagy, Nagy, Véghely, 1871, p. 63, doc 66; DL 76165.

35 Geregye nembéli Pál fia Ach(o) (l.m.); Akon, fiul lui Paul, *de genere Geregye* (l.r.).

foyn este rudă prin alianță cu cei din neamul Borsa, ori familiar al acestora³⁶, ci pentru că el a participat la acțiunea militară din anul 1278, pe care probabil a și condus-o, și era normal să beneficieze ulterior de "fructele" acesteia.

4.10.1289: prepozitul Ioan și capitlul mănăstirii *Sancti Stephani Prothomartiris de Promontorio* din Oradea adevăresc că moșia numită *Thurna* din *Prouincia Nyr* a fost cumpărată de *Ruphayn* (și *Rophayn*) banul de la *Ders*, de *genere* Hontpazmany și rudele sale pentru suma de 26 de mărci³⁷ (*vide* și **6.07.1282**).

~**1291-94:** conform unui registru al dijmelor pentru cereale plătite către episcopia din Oradea, moșia *Debruchen* (*Debruchun*) este constituită din 3 părți inegale, stăpânite de membrii ai aceleiași familii: Doja (*Dosa*), Petru și *Rufoyn*³⁸ (*Rophoin*³⁹).

1297: în fața capitlului din Oradea, *Gugh et Egidio filys Gugh ac Paulo filio Michaelis fily eiusdem Gugh* îi vând, pentru 100 de mărci pure de argint de Buda, moșia *Zam* lui *Magistro Dausa* (Doja) *filio Comitis Andree de Debrece*⁴⁰.

31.07.1298⁴¹: lângă pământul *Kokoth*⁴², magistrul Ladislau, fiul lui Ioan, fiul lui Chabanka, de *genere* *Aba*⁴³, în timpul zilei (*clara luce*⁴⁴), jefuiește niște iobagi negustori de pe moșia *Debrece* de bunuri în valoare de 200 de mărci, pe 6 dintre ei îi rănește, iar pe 3 chiar îi omoară⁴⁵. La data de **11.03.1299**, în fața capitlului din Oradea, *Rofoyn* dovedește cu martori tâlhăria și omorul. În jurul începutului lunii **mai** a anului **1299**, banul apare în fața regelui cu actul emis de către capitlul orădean, dar acuzatul nu se prezintă la judecată pentru a se dezvinovăți. Cauza este amânată pentru **8 iulie**, dar inculpatul lipsește din nou. Peste un an, în congregația generală a regatului, în fața regelui *Andrei al III-lea*, *Nobilis vir Ropheyn banus filius Nicolai* îl

36 ipoteza conform căreia *Rofoyn* și familia sa au fost doar simpli familiari ai celor din neamul Borsa este tare șubredă pentru că nu există vreo dovadă documentară în acest sens (... *egyetlen olyan forrás sem ismert, mely a Borsák szervienségének vagy familiárisának mondaná őket* -Bárány, 2011, p. 76). Cu toate acestea, *BÁRÁNY* Attila încearcă să aducă dovezi indirecte pentru existența acesteia (Bárány, 2011, pp. 75–88). Personal, nu sunt convins de argumentația cercetătorului ungar. Această ipoteză este acceptată pe larg în istoriografia maghiară, care în acest moment "pedalează" apăsat pe problema familiarității, care este la "modă".

37 *ÁÚO*, IV, pp. 507–508, doc 366; DL 1257.

38 Bunyitay, II, pp. 432–433.

39 Módy, 1984, p. 60 (cu amănunte și bibliografie); *Idem*, 2006, p. 54.

40 Nagy, Nagy, Véghely, 1871, p. 88, doc 100.

41 *feria quinta* (i.e. *joi*) *proxima post festum beati Jacobi apostoli* (i.e. 25.07.) (*AO*, II, pp. 29–35, doc 28; p. 30), care este prima joi după 26 iulie (i.e. 31.07.).

42 azi, orașul Kunhegyes, Kunhegyesi járás, Jász-Nagykun-Szolnok megye, HU.

43 *Aba nembéli Gyöngyösi Csobánka fia János fia László* (l.m.).

44 *AO*, II, pp. 29–35, doc 28; p. 30.

45 Sereg, 1983, p. 47.

cheamă în judecată pentru fapta sa (**17.07.1299**)⁴⁶⁴⁷.

10.01.1300: comitele Ștefan, vice-judecător al curiei regale⁴⁸, îl condamnă pe Ladislau, fiul lui Ioan, fiul lui Chabanka, la pierderea capului și a bunurilor, din care o treime urma să-i revină lui *Rofeyn Bano*. În proces apare drept reclamant *Magister Dausa pro Rofeyn Bano fratre*⁴⁹ *suo*⁵⁰.

13.10.1300: *Rofeyn Banus* în persoană prezintă regelui *Andrei al III-lea* hotărârea vice-judecătorului curiei regale, iar acesta o transcrie și o întărește⁵¹, cu un mic amendament⁵². Anul următor, în deplină siguranță⁵³, Ladislau se prezintă, împreună cu cei doi frații ai săi, Samuel și David, în fața capitlului din Eger și împart moștenirea tatălui lor⁵⁴. După 1302⁵⁵/⁰⁴⁵⁶, Ladislau de *genere* *Aba* dispare din documente.

6.06.1302: magistrul *Dausa*⁵⁷ urmează să jure, la data de 18 noiembrie⁵⁸, împreună cu alți nouă (sic! *10*⁵⁹) *nobili în fața banului Rofoyn (Rofoyno bano) în satul Galian*⁶⁰ (sic!), într-o pricină pornită de comitele *Cosma*, în fața magis-

46 *in congregacione generali regni ... sexta feria* (i.e. vineri) *proxima post festum beate Margarete virginis* (i.e. 13 iulie) (*AO*, II, pp. 29–35, doc 28; p. 30).

47 Gébics, 1969, pp. 622–623.

48 *vicejudex curie domini regis*.

49 Doja^a este nepotul de frate al lui *Rofoyn* (MÓDY György), ori verișorul său (ENGEL Pál). El apare constant drept *fratre*^b al lui *Rofoyn*, care-l și adoptă la 25.09.1311.

^a *Dausa* (KRISTÓ Gyula) și *Dózsa* (KOMÁROMY András, REISZIG Ede, MÓDY György, ENGEL Pál, VISTAI András János, BÁRÁNY Attila) (l.m.); *Doja (DIR)* (l.r.); *Dausa* (l.l.).

Magistrul Doja a fost comite de Szabolcs (1315–'18, 1322), Bihar (1317–'18), Solnoc (1318–'21), Sătmar (1322), voievod transilvan (1318–'21) și palatin (1322), † <9.02.1323 (Engel, 2003a, *sub voce* *Debrece*ni *Dózsa*; *vide* și Bárány, 2011).

^b se considerau "frați" (*fratres*) între ei verișorii, chiar până la gradul trei, precum și unchii și nepoții.

50 *ÁÚO*, 10, pp. 379–380, doc 252.

51 *ÁÚO*, 10, pp. 371–372, doc 244.

52 Szentpétery, Borsa, 1987, p. 239, doc 4290.

53 regele *Andrei al III-lea* moare la data de 14.01.1301.

54 Sereg, 1983, p. 47.

55 Engel, 2003b, *sub voce* *Aba nem[beli]* 4. *Csobánka ága*; *AKO*, I, p. 170, doc 295 din 6.10.1302.

56 Sereg, 1983, p. 47.

57 *AO*, I, p. 32, doc 29 (datat greșit^a 1302 jun. 4.).

^a documentul a fost datat *feria quarta proxima post ascensionem domini (prima miercuri de după Înălțarea Domnului)*. Înălțarea Domnului este joia înainte de *Exaudi Domine*, care este a șasea duminică după Paști. În anul 1302, Paștele a fost sărbătorit la data de 22 aprilie => *Exaudi Domine* = 3 iunie => Înălțarea Domnului = 31 mai => 4 iunie.

58 *în a douăzeci și doua zi după lăsarea la vatră a oastei de acum (DIR, XIV, C. Tr, I, p. 18)*. În anul 1302, lăsarea la vatră a oastei regale a avut loc în ziua de duminică, 27 octombrie (Piti, 2016, p. 382).

59 *AKO*, I, p. 142, doc 231.

60 *DIR, XIV, C. Tr, I, p. 18, doc 22; AKO, I, p. 142, doc 231*.

trului Beke, *de genere* Borsa, comite de Bihor, și a juzilor nobiliari din același comitat. Dacă magistrul Doja *va jura, atunci comitele Cosma va intra în închisoare în aceeași zi* (sic! *pentru o zi*⁵⁹) *cu patruzeci și nouă* (sic! *50*⁵⁹) *de nobili, în a opta zi* (i.e. luni, 26 noiembrie -n.m.) *socotită dela punerea jurământului [de către Doja], în fața aceluiași ban Rofoyn*⁶⁰. Nu cunoaștem deznodământul cazului. Pare că Rofoyn banul și-a transferat reședința proprie în satul Gáborján⁶¹ după donația din 13.06.1285.

4.10.1307: regele Otto donează magistrului *Dousa, filii Comitiss Andree, cognati*³³ *nobilium virorum scilicet Kupaz Palatini, Magistri Bele (Beke) et Magistri Ladislai, filiorum Thome, din neamul Borsa, ... terram seu possessionem Elep nominatam*⁶².

25.09.1311: în fața regelui Carol Robert de Anjou, și cu acordul acestuia, *Raphayn banus* îi donează lui *magistro Dowsa fratre suo* posesiunile sale numite *Geberyannomnustura, Keyrustwr Scenthpeterscegy, Thepa, Derechka, Moch et Turna* din comitatul Bihor (nu și părțile sale din moșia Debrecen!), pe care le-a primit de la regele Ladislau al IV-lea pentru *suis meritoris seruicys exigentibus* și îl primește pe *magistrul Dowsa, fratele său, drept fiu al său, pentru că nu avea moștenitori*⁶³. Pe timpul vieții sale, *Raphayn banus* urma să beneficieze de uzufructul acestor proprietăți⁶⁴.

1.01.1312: printre *Nobilibus et honestis viris*, care sunt prezenți în fața capitlului din Oradea cu ocazia ieșirii din devălmășie a *magistro Drug, Iuachino et Petro, filiis comitis Petri, filii Drug, de genere Guthkeled și Johanne, Nicolao, Conrado, Keled et Laurentio, filius comitis Nicolai, Filii ejusdem Drug*⁶⁵, se numără și *Rofoyno Bano, Magistro Dausa, ...*⁶⁶.

1.08.1313: în *congregatione regni*, ținută la Buda de către regele Carol Robert de Anjou, printre participanți se numără și *Rofeyn bano et magistro Dausa fratre eiusdem, baronibus*⁶⁷ Cu această ocazie, Rofeyn și Doja, considerați baroni ai regatului, participă la o judecată.

61 *vide* și M. Nepper, 2000, p. 68. MÓDY György susține imprudent că nu există documente care să indice o locuire a membrilor familiei altundeva decât pe moșia Debrecen, unde ar fi existat chiar două curii încă din deceniul opt al sec. XIII (*Nincs is bizonyítékunk arra, hogy a Debreceni család valamelyik más birtokán tartósan lakott volna. Sőt, joggal feltételezzük, hogy a településen az 1270-es években legalább két földesúri udvarház állott.* -Módy, 2006, pp. 120–121).

62 CD, VIII/1, pp. 219–220, doc CIV.

63 *magistro Dowsa, fratri suo, tamquam filio, considerans propinquiore non habere heredem.*

64 Nagy, Nagy, Véghely, 1871, pp. 132–133, doc 159.

65 Engel, 2003b, *sub voce* Gütkeled nem[beli] 4. Egyedmonostori ág, 2. tábla: Diószegi (Dobi).

66 AKO, III, pp. 101–102, doc 213; DL 25777 (copie de sec. XVIII).

67 Engel, 1988, p. 106, nota 65; ... *Rofeyn bano et ma[g]ist[r]o Dausa fr[atr]e ei[us]sd[e]m Baronibus* (DL 33568).

ENGEL Pál îi consideră chiar membrii ai aulei regale⁶⁸.

1.05.1318: bolnav de moarte, *Ropheynus banus*, fiul comitelui Nicolae de Debrecen⁶⁹, și-a făcut testamentul prin care lasă moșia *Tursamson* din comitatul Bihor, și biserica Sfânta Maria existentă aici, soției sale, Caterina, copila lui Rafael, *de genere* Kata, chiar dacă proprietatea nu fusese în dota ei. În ziua înmormântării lui *Ropheym bani* s-a prezentat în persoană "fratele" său, magistrul *Dausa*, împreună cu fiii săi, Nicolae, Iacob, Paul și Andrei, și aprobă toți această prevedere testamentară⁷⁰. Despre toate acestea, capitlul din Oradea emite un document întărit cu pecete la octava Sfântului George Martirul (1 mai).

15.07.1322: judele regal Lampert, *de genere* Herman, confiscă lui Samuel, fiul lui Ioan, fiul lui Chabanka, *de genere* Aba, părțile fratelui său, Ladislau, din moșiile *Gyungusw, Sadan, Bene et in aliis ubilibet in regno Hungarie ipsum contingentem*, iar o treime din acestea sunt oferite palatinului *Dosa/Dowse/Dausa*. Cu această ocazie se amintește procesul pornit de către *nobilis vir Ropheyn banus filius Nicolai* după ce Ladislau i-a jefuit iobagii în vara anului 1298⁷¹.

Cronologia banilor ne arată că, înainte de vara anului 1282⁷², Rofoyn putea îndeplini teoretic demnitatea de *Banatus* în Severin⁷³, Croația⁷⁴, *Machou*⁷⁵, dar chiar și în *Sclavonia*⁷⁶. De asemenea, nu poate fi exclus nici un titlu de vice-ban⁷⁷. Faptul că nu putem specifica și unde exact este doar un accident datorat tăcerii de până acum a surselor.

În toamna anului 1279, regele se află în sudul Banatului, la Vrșac⁷⁸, de unde emite două documente (16.10. și 30.11.). Tezaurarul Ugrin, fiul magistrului Pous, *de genere* Csak, emite tot de aici un alt document (11.11.). În acest an, Ugrin este atestat purtând și titlul de ban de Mačva (30.01.–iunie/august) și de Bosnia (iunie/august–decembrie). În luna decembrie a anului 1279 îl găsim pe

68 Engel, 1996, I, p. 472.

69 *ropheynus banus filius comitis nicolai de debrechen* (DF 282 670).

70 AKO, V, p. 57, doc 117; DF 282670.

71 AO, II, pp. 29–35, doc 28.

72 mult probabil undeva în perioada 1278–'81.

73 nu știm cine a fost ban între 1279–'91 (Zsoldos, 2011, p. 50).

74 între 1275–'90 (Zsoldos, 2011, pp. 48–49).

75 fără bani atestați după vara anului 1279 (Zsoldos, 2011, p. 51).

76 între 12.04.1281 și 24.06.1283 (Zsoldos, 2011, p. 47).

77 *vide* și Forțiu, 2017. Un fapt rămâne; Rofoyn nu este atestat vreodată drept purtător al demnității de *Comitatus*, ori vreodată mare demnitate regală. De aceea, este puțin probabil (dar nu exclus!) să fi debutat direct drept ocupant al unei demnități de *Banatus*. Poate calitățile sale de oștean, de care avem cunoștință că le-a arătat începând cu anul 1278, să-l fi propulsat în această demnitate, pe care o ocupă pentru (foarte) puțin timp, iar cele de politician-administrator să-l fi exclus apoi din lista potențialilor candidați pentru astfel de mari demnități.

78 Érdsomlyó (l.m.), Vârșet (l.r.).

Ștefan, fiul comitelui Tekus⁷⁹, drept *banum de kulchou*⁸⁰, după o întrerupere de 6 ani în șirul banilor de aici. Ștefan ocupă demnitatea de *Banatus (in spe?)* doar pentru o scurtă perioadă⁸¹. Cu temei se consideră că aceste elemente ar reprezenta o *primă tentativă ungară de recuperare a ținuturilor Braničevo și Kučevo*⁸² din mâinile fraților Dorman și Kudelin. Cum ultima atestare a unui ban de Severin este din luna iunie/august a anului 1279⁸³, după care urmează o întrerupere până la 9.10.1291⁸⁴, ne putem imagina⁸⁵ și un Rofoyn purtând titlul de ban de Severin în exercițiu în toamna anului 1279. De asemenea, dacă menționarea titlului onorific de *banus* purtat de Rofoyn la data de 6.07.1282 este doar o interpolare din anul 1405, datorată cancelariei palatine (puțin probabil!), am putea să ne gândim la demnitatea de *Banatus* de Severin îndeplinită de către Rofoyn în primăvara anului 1284 (la sfârșitul lunii iulie poartă indubitabil titlul onorific de ban). În luna mai a anului 1284⁸⁶, pentru a-l ajuta pe cumnatul său, Ștefan Dragutin Nemanjić, aflat în luptă cu frații Dorman și Kudelin, care controlau zona Kučevo⁸⁷–Braničevo⁸⁸, regele Ladislau al IV-lea trece Dunărea (pe la Severin⁸⁹ ori Haram^{90?})⁹¹ pentru a se întâlni cu Dorman, cu care dorește să discute despre pace⁹². Cu această ocazie se distinge magistrul George, fiul lui Simion, *de genere* Baksa⁹³, care-l prinde pe unul dintre tovarășii lui Dorman⁹⁴, după ce ultimul capturase mai mulți baroni unguri⁹⁵. Apoi, în a doua parte a anului, o armată din Transilvania, întărită și de cumani, este trimisă

din nou în regiune, sub comanda aceluiași George, într-o acțiune militară de pedepsire⁹⁶ (o nouă tentativă de recuperare a ținuturilor Braničevo și Kučevo?). Dar aceste scenarii istoriografice speculative referitoare la banul Rofoyn își așteaptă încă dovezile documentare.

Nu se poate accepta năstrușnică explicație a lui BÁRÁNY Attila⁹⁷, care crede că Rofoyn doar și-a arogat, cu de la sine putere, acest titlu! Dacă analizăm cronologia, vedem că trei regi⁹⁸, împreună cu alte autorități ale regatului, îi acceptă acestuia titlul onorific de *banus* fără probleme și 13 (din cele 15) documente din perioada 1282–1318, care-l amintesc pe Rofoyn, îi și menționează acest titlu. De aceea, este indubitabil că Rofoyn a și ocupat demnitatea (*honorul*) de *Banatus*. Este peste poate ca vreun rege să fi acceptat ca cineva să se fi împoțonat, în fața sa, cu de la sine putere, cu un titlu onorific de *banus* și să-i și elibereze acestuia un document regal, care să conțină menționarea acestuia în atari condiții.

Goganus Banus

În vara anului 1284, Rofoyn și Gogan, ambii purtând titlul onorific de *banus*, fac parte dintr-un complet de judecată. Ultimul este unul dintre banii (vice-banii?) despre care știm cel mai puțin. Unicitatea și stabilitatea numelui *Gogan*⁹⁹ fac ca urmărirea lui printre documentele celei de-a doua jumătăți a secolului al XIII-lea să fie o întreprindere facilă, dar rezultatul este dezamăgitor:

12.1279: comitele Hegun, fiul lui Ambus, și fiul său, Gogan banul¹⁰⁰, se prezintă în fața regelui Ladislau al IV-lea și se plâng *că din pricina năvălirii și a prădăciunilor Tătarilor; moșia lor de moștenire numită Sărăuad (Zorwod) ... din comitatul Solnocul-din-afară (Zonuk exteriori) a fost părăsită de locuitori și ... ar voi acum să se așeze și să se stabilească acolo*. Regele solicită capitlului din Oradea o anchetă la fața locului, iar dacă lucrurile stau așa, cum fuseseră prezentate de către cei doi solicitanți, să-i pună în stăpânire pe aceștia cu moșia respectivă, după ce *ridică noi semne de hotar lângă cele vechi*. Cu această ocazie, regele reamintește de participarea celor doi în *diferitele expediții ale regatului nostru și, în deosebi, în războiul nostru obștesc (sic?)*¹⁰¹ pe care l-am purtat împotriva regelui Boemilor și în care însuși acel rege a fost omorât¹⁰². Este vorba de rege-

79 Tekes (l.m.).

80 Kučevo.

81 >19.07.1280 este deja voievod transilvan (Zsoldos, 2011, p. 39).

82 Achim, 2008, pp. 206–208.

83 Laurențiu, fiul voievodului Laurențiu (Zsoldos, 2011, p. 50).

84 Zsoldos, 2011, p. 50.

85 dar am avea nevoie de multă imaginație! Laurențiu, fiul voievodului Laurențiu este atestat documentar drept *banus* pentru prima oară la 30.01.1279.

86 Vásáry, 2005, pp. 104–107. GYÁRFÁS István datează evenimentul în anul 1284^a, iar PAULER Gyula în 1280^b.

^a Gyárfás, 1878, p. 281.

^b Pauler, 1899, p. 373.

87 Kuchou (l.l.), Kucsó (l.m.).

88 Boronch (l.l.), Barancs (l.m.).

89 cum crede greșit PAULER Gyula (Pauler, 1899, p. 373).

90 Banatska Palanka, RS.

91 VÁSÁRY István indică itinerariul regelui Ladislau al IV-lea din primăvara anului 1285: lângă Pâncota (24.04.), Vrșac (3–4.05.), lângă Och^a (18.05.) (Vásáry, 2005, p. 107, nota 30, cu mulțumiri către ENGEL Pál; Kádár, 2016, pp. 42–43).

^a locație necunoscută. KÁDÁR Tamás crede că s-ar fi aflat lângă Vrșac (Kádár, 2016, p. 42).

92 *ad colloquium sub spe pacis accessissemus* (Györffy, 1964, p. 15).

93 Baksa nembeli Simon fia György mester, a eredő sóvári Sós család őse (l.m.).

94 *unum de sociis Dorman eiusdem captum adduxit* (Györffy, 1964, p. 15).

95 *barones nostros captivavit* (Györffy, 1964, p. 15).

96 Györffy, 1964, pp. 14–20, doc 16; p. 15.

97 *A Borsák támogatásával használhatta következetesen saját magának vindikált báni címét Rofojn, holott semmiféle adat sem bizonyítja, hogy szörényi bán lett volna.*³⁰ *A Borsák sem tartóztatták, hogy hívük báni címmel emelje rangját.* (Bárány, 2011, p. 79; bibliografia invocată de către Bárány A. se referă doar la documentele din 6.06.1302, 25.09.1311 și 1.01.1312).

98 Ladislau al IV-lea -13.06.1285; Andrei al III-lea -13.10.1300; Carol Robert de Anjou -25.09.1311.

99 Goganus (l.l.), Gogán (și Góg^a) (l.m.), Gogan (l.r.).

^a Benedek, 1992, p. 238, nota 4.

100 *Comes Hegun, filius Ambus, et Goganus Banus, filius eiusdem Hegun.*

101 *exercitu nostro generali* (l.l.).

102 *DIR*, XIII, C. Tr, II, pp. 199–202, doc 222, 223; pentru

le Ottokar Přemysl al II-lea, care moare în timpul luptei de pe câmpia dintre Dürnkrut și Jedenspeigen¹⁰³ (26.08.1278).

29.07.1284: *Rophoyan Bani* și *Gogani Bani*, alături de episcopul de Oradea, B[artolomeu, fiul lui Bot], comitele Petru, fiul lui *Durug*, Luca, fiul lui *Seem*, magistrul *Mykou*, fiul lui *Othe*, au fost judecători (*arbitrium*), în fața capitlului bisericii din Oradea, în cauza dintre magistrul Toma, fiul lui Gabriel, *de genere* Kata și Toma și Paul, fiii lui *Rophoyan*, din același neam, referitoare la posesiunile *Babun* (unde exista o fortificație), *Popy*, *Mikusy* (*Mykusy*), *Pozub*¹⁰⁴ și *Ewsy* de lângă Criș¹⁰⁵.

1292: în fața capitlului bisericii din Eger și a lui Albert, fiul lui Aladar, *de iuxta Hernad*, văduva lui *Gogan Bani*, copila lui Urban¹⁰⁶ de Insula Mare, împreună cu fratele ei, Conrad¹⁰⁷, declară că își lasă dota și darurile de nuntă¹⁰⁸ în favoarea lui Ladislau, *vterino fratre*¹⁰⁹ *dicti Gogan Bani* și urmașilor lui¹¹⁰. *Gogan* apare drept *filii Hegun de Brezne*¹¹¹.

Gogan nu a mai ocupat vreo altă demnitate în afara de cea care i-a adus titlul onorific de *banus* menționat în cele 3 documente și el nici nu mai apare în alte izvoade. Se ridică întrebarea dacă acesta chiar a purtat titlul de *banus*, ori pe cel de vice-ban (mai degrabă ultima variantă este cea corectă¹¹²), alături de celelalte întrebări clasice – *unde?*, *de când?*, *pentru cât timp?* – referitoare la *banii "fără" Banat*. Din păcate, deo-

traducerea în limba maghiară, Benedek, 1992, pp. 238–240, doc 10; DL 97945; documentul a supraviețuit printr-o copie a capitlului bisericii transilvane (24.04.1330) și o altă copie, realizată după original, din 12.04.1766^a. Conform lui FEJÉR György ar mai exista și o transcriere realizată de către regele Sigismund de Luxemburg în anul 1310^b (sic! 1410 -n.m.), dar aceasta nu a mai fost găsită de către BENEDEK Gyula^c. *Vide* și Szentpétery, Borsa, 1961, p. 252, doc 3016, 3017; *EO*, I, pp. 251–252, doc 372, 373, 374.

^a Benedek, 1992, p. 240.

^b *CD*, V/2, pp. 559–561 (cu destule distorsionări ale toponimelor *apud* Benedek, 1992, p. 240).

^c Benedek, 1992, p. 240.

103 Morva-mező (l.m.).

104 și *Belpozob iuxta Tyciam / de lângă Tisa* (tr.m.).

105 Nagy, Nagy, Véghely, 1871, pp. 55–56, doc 57; DL 76164.

106 *filia Vrbanii de magna insula* (l.l.); Nagysziget Orbán leánya (l.m.).

107 *Corardo vterino fratre suo*; Corardus (l.l.); Konrád (l.m.).

108 *dote et rebus paraphernalibus*; paraphernum (l.l.), nászajándék^a (l.m.) (Bartal, 1901, p. 470); dar de nuntă (l.r.).

^a și *jegyajándék* (l.m.).

109 se poate începe o întregă discuție referitoare la înțelesul expresiei *uterinus frater*; Anton BARTAL susținea că este vorba de *annýaról testvér* (l.m.) (Bartal, 1901, p. 107) = *frate după mamă* (l.r.), dar Francisc PALL afirma că este vorba de *frate bun, după mamă și după tată* (Pall, 2005, pp. 126–127).

110 *CD*, VI/1, pp. 209–210.

111 locație necunoscută.

112 *Ilyen nevű bánt az archontológiákban nem találtunk* (Benedek, 1992, p. 238, nota 4). Nici ZSOLDOS Attila nu-l menționează în vreun fel (Zsoldos, 2011).

camdată, nu vom putea oferi și răspunsuri la acestea.

Banii din neamul Gyovad

În 1271, atunci când Rofoyan de Debrecen apare în documente, el mărturisește în favoarea nobililor Simon și Mihai, *de genere* Gyovad¹¹³. În acest neam există două personaje care poartă titlul onorific de *banus*¹¹⁴: **Teodor**, fiul lui Teodor¹¹⁵ și **Mykou**¹¹⁶. Din păcate, informațiile despre ei sunt precare:

începutul anului 1284: *Magister Vgrinus filius Magistri Pous de genere Chak*, luând în considerare fidelitatea și serviciile sale și drept recompensă a acestora, donează lui *Theodori Bani filij Theodori de genere Gycad*¹¹⁷ (Teodor banul, fiul lui Teodor, din neamul Gyovad¹¹⁸) și moștenitorilor săi moșia sa ereditară *Keniz*¹¹⁹ *vocatam iuxta fluuium Gyungus in Comitatu Castris Ferrei existentem*, cu toate utilitățile și pertinențele sale. Dania ni-l relevă pe Teodor a fi un familiar al lui Ugrin. La data de **27.05.1284**, la cerea beneficiarului, donația este confirmată de regele Ladislau al IV-lea. Cu această ocazie, acesta devine *Theodorus Banus filius Theodori Bani* (sic!) *de genere Gycwad*¹²⁰ (sic! *Gyowad*¹²¹) (Teodor banul, fiul lui Teodor banul (sic!¹²²), din neamul Gyovad). Ugrin, fiul lui Pous, *de genere* Csak a fost *banus de Machou* între 30.01.–junie/august 1279. În același an, el este atestat drept ban de Bosnia și *magister tavarnicorum* (1277–79)¹²³. Teodor, fiul lui Teodor, *de genere* Gyovad, ar fi fost în slujba acestuia drept vice-ban de Mačva, susținea KARÁCSONYI János, fără vreo dovadă documentară, în anul 1901¹²⁴. Faptul este de luat în considerare¹²⁵, chiar dacă realitățile istoriografice sunt mai degrabă contrare; de exemplu, între 1272–780, cât există *Banatus de Machou* în secolul al XIII-lea, nu cunoaștem vreun vice-ban de Mačva¹²⁶. Cu aceeași ocazie, KARÁCSONYI

113 există diferite forme ale grafiei acestui nume: *Gowad*, *Gyowad*, *Gyowad*, *Guagh* (Karácsonyi, II, p. 91), *Gyoad*, *Gycad* etc.

114 Karácsonyi, II, pp. 91–94; Engel, 2003b, *sub voce* Gyovad nem[beli] 1 și 2.

115 Gyovad nembeli Tivadar fia Tivadar^a (l.m.); Mikó (l.m.).

^a dar și *Tódor* (*HO*, IV, p. 65, doc 44).

116 Mikó (l.m.).

117 *ÁÚO*, IX, p. 413, doc 296; *HO*, IV, p. 65, doc 44.

118 Engel, 2003b, *sub voce* Gyovad nem[beli] 1.

119 i.e. Kenész, comitatul Vas. Moșia era în posesia familiei încă dinaintea de anul 1241 (*HO*, IV, pp. 25–27, doc 10).

120 *ÁÚO*, IX, p. 388, doc 275; *HO*, IV, p. 66, doc 45.

121 Szentpétery, Borsa, 1961, p. 336, doc 3309.

122 aici este vorba de greșeala unui scrib, care a trecut neobservată în epocă. În donația inițială, tatăl nu este înscris a purta titlul onorific de *banus*.

123 Zsoldos, 2011, p. 51.

124 Karácsonyi, II, p. 93.

125 același Karácsonyi J. îl indică și pe magistrul Ștefan, fiul lui Ioan, *de genere* Dorozsma, ramura Garay, în aceeași identică postură de vice-ban a lui Ugrin, fiul lui Pous, *de genere* Csak (Karácsonyi, I, pp. [414]–416).

126 Aceasta este situația pentru toate demnitățile de *Banatus* existente în sec. XIII, cu excepția notabilă a *Banatus totius Scla-*

János atrăgea atenția și asupra existenței, în *jurul anului 1280* (fals!)¹²⁷, a unui alt *Tivadar bán*, acesta localizat în comitatul Timiș, și asupra pericolului ca cei doi purtători ai aceluiași nume să fie confundați¹²⁸. Neclaritatea încă persistă, atât în istoriografia mai veche, cât și în cea mai nouă:

24.08.1304: se semnează la Bratislava înțelegerea între regele Carol Robert de Anjou și Rudolf al III-lea de Habsburg, duce al Austriei și Carintiei. Printre baronii regatului, care întăresc acest acord, se numără și *Theodorus Banus* (*Teodor banul*). În anul 1895, fără vreun argument¹²⁹, PÓR Antal îl credea pe acesta a fi cel din neamul Gyovad¹³⁰. Dilema încă mai persistă¹³¹; în 1988, KRISTÓ Gyula și MAKK Ferenc îl identifică dilematic cu *Theodor bán Csanád* (*esetleg Gyovád*) *nembeli*, opinie preluată și de BLAZOVICH László [*et alii*] peste zece ani¹³².

13.10.1323: în fața capitlului bisericii din Győr, *magister Thÿwach*¹³³ *filius quondam Theodorÿ Bani de genere Gyoad* și fiul său, precum și fratele său, magistrul *Bosow*¹³⁴, împreună cu fiii săi, Ioan și Teodor, vând, pentru suma de 50 de mărci, posesiunea lor *Kÿnez uocatam in Comitatu Castriferrei iuxta fluvium Gungus existentem* către capitlul bisericii din Vasvár, reprezentat de către *discretus vir magister Joseph Canonicus ecclesie beati Michaelis Archangeli de Castroferreo, et decanus loci eiusdem pro se, et discretis viris, magistro Thoma preposito et Capitulo loci eiusdem*¹³⁵.

1294: în fața conventului bisericii Binecuvântatul Adrian din Zala se prezintă Nicolae, Fabian și Sebastian, fiii lui *Leustachus*, fiul lui *Kurtuyld de Bogola*, care vând, pentru suma de 50 de mărci, parte în bani, parte în *aestimatione condigna*, moșia lor ereditară numită *Bogola* din comitatul Zala, unde există construită din piatră și o biserică în onoarea Sfinților martiri Cosma și Damian, cu toate utilitățile și pertinențele acelei moșii, către *Mikou Banus* și fiii lui *Kemyn de Koad*, magistrul Ivanca și comitele Ștefan.

1298: în fața conventului din Zalavár, *Mykou bano et Benedicto filio eiusdem* cumpără moșia *Raduh* pentru suma de 22 de mărci¹³⁶.

12.02.1341: în fața capitlului din Székesfehérvár, membrii ai neamului *Gywad*, precum și *Petrus, Johannes, filii Benedicti, filii condam Myko bani*, vând moșia mănăstirii

vonie și ne putem întreba cu temei dacă putem generaliza situația particulară de aici.

127 în fapt, la data de 26.04.1285 (într-un document fals) și în anul 1288 (asupra acestui subiect voi reveni pe larg).

128 *Mivel 1280 táján egy temesmegyei Tivadar bán is elt, nagyon óvatosan kell lennünk, hogy ezt Gyovad II. Tivadar banal össze ne téveszszük* (Karácsonyi, II, p. 94).

129 decât numele purtat.

130 Pór, 1895, p. 2, coloana 3.

131 asupra acestui subiect voi reveni pe larg.

132 Kristó, Makk, 1988, pp. 63–64 (*apud LK*, 1998, pp. 99/231–100/232, doc 99).

133 Tivacs (l.m.)

134 Bozsó (l.m.).

135 *HO*, IV, pp. 133–135, doc 102; DF 279079.

136 Nagy, Véghely, Nagy, 1886, pp. 114–115, doc 82.

Gabrian (*Gabryanmonostora*)¹³, împreună cu patronajul ei, precum și biserica și toate pertinențele existente, pentru suma de 300 de mărci, magiștrilor Iacob și Paul, feciorii lui Doja¹³⁷ de Debrecen.

Lista *banilor "fără" Banat* din baza mea de date este deja consistentă (de exemplu, Toma, fiul comitelui Macarie (1229–'31)¹³⁸; *Phyle bani* (1250, '66); Simion, *de genere Kacsics*; Chak, fiul lui *Demetrius*¹³⁹, *de genere Csak* (1265, '70, '81)¹⁴⁰; Micud, fiul lui Micud, *de genere Kokenyes-Radnot* (1269/'70)¹⁴⁰; *Vrkun*, fiul lui Ipolit, *de genere Tomaj* (1280); Paul, fiul lui Ștefan, *de genere Gutkeled*, ramura Sarvarmonostori; Mihail, fiul lui Teodor, *de genere Cenad*, ramura Bogyosozlo (1288); Simion, fiul lui Grigore (*de genere Bogatradvany?*, 1298); Ștefan, fiul lui Ioan, *de genere Dorozsma*, ramura Garay (1310, '14, '34); Simion, *de genere Szalok*, ramura Kendy¹⁴¹ / ardeleană¹⁴² (1317); *Endre*, fiul lui Lothard, *de genere Gutkeled*, ramura Maroti, strămoșul familiei Nemeti; Ilie, fiul lui Mihai de Vetes, *de genere Kaplony* (vice-ban, 1337); etc.). Sper să reușesc să o și definitivez¹⁴³...

Bibliografie

Achim, 2008 = Viorel ACHIM, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni*, Biblioteca Enciclopedică de istorie a României, Ed. Enciclopedică, București, 2008, 350 pg., ISBN 978-973-45-0564-7.

AKO = KRISTÓ Gyula [*et alii*], *Anjou-kori oklevéltár / Documenta res hungaricas tempore regum andegavensium illustrantia*, I. 1301–1305., Budapest–Szeged, 1990, 534 pg.; III. 1311–1314., Budapest–Szeged, 1994, 538 pg.; ISBN 963 481 852 8 Ö; 963 482 0018; V. 1318–1320., Budapest–Szeged, 1998, 498 pg., ISBN 963 481 852 8 Ö; 963 482 176 6.

AO = *Anjoukori okmánytár / Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis*, Szerkeszti NAGY Imre, Tasnádi NAGY Gyula, I–VII, Budapest, 1878–1920 (Monumenta Hungariae Historica / Magyar Történelmi Emlékek, Első Osztály, Okmánytárak, A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága).

ÁÚO = WENZEL Gusztáv, *Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus • Árpád-kori Új Okmánytár*, I–XII kötet, Monumenta Hungariae Historica • Magyar Történelmi Emlékek, Pest-Budapest, 1860–1874.

Bartal, 1901 = Antonius BARTAL, *Glossarium medicæ et infimæ latinitatis regni Hungariæ*, Academia Litterarum Hungaricæ, Lipsiæ – B. G. TEUBNERI, Budapestini - Societatis Frankliniæ, MCM I (i.e. 1901 -n.m.), XXVIII + 722 + [2] pg.

137 Radvanszky, Závodszy, 1909, pp. 126–131, doc 114; p. 128.

138 atestare documentară.

139 i.e. Demeter, Dömötör (l.m.), Dumitru, Dimitrie, Demetru (l.r.).

140 *vide* și Forțiu, 2018.

141 Karácsonyi, III, pp. 52–53.

142 Engel, 2003b, *sub voce*.

143 Pentru o listă parțială, cu multe omisiuni și unele greșeli flagrante, *vide* Wertner, 1909, pp. [555]–570.

Bárány, 2011 = BÁRÁNY Attila, *Debreceni Dózsa küzdelme a bihari oligarchákkal*, În: *Debrecen város 650 éves: várostörténeti tanulmányok* (BÁRÁNY Attila, PAPP Klára, SZÁLKAI Tamás eds), Speculum historiae Debreceniense, 7, Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2011, 352 pg., ISBN 9638216468, 9789638216465; pp. 75–126.

Benedek, 1992 = BENEDEK Gyula, *Oklevelek Külső-Szolnok vármegye XIII. századi történetéből*, În: *Zounuk*, A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 7., Szolnok, 1992, 322 pg., ISSN 0237-5966; pp. 217–250.

Bunyitay = BUNYITAY Vincze, *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*, I–IV, Nagyvárad, 1883.

CD = FEJÉR György, *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis • Magyarország Egyházi és Világi Okmánytára*, I–XI tomus/kötet, Buda, 1829–1844.

CDP = *Codex Diplomaticus Patriae • Hazai Oklevéltár 1234–1536*, NAGY Imre, DEÁK Farkas, NAGY Gyula, M[agyar]. Történelmi Társulat, Budapest, 1879, VIII + 491 + [1] pg.

DIR, XIV, C. Tr = *Documente privind istoria României*, Veacul XIV, C. Transilvania, Vol. I (1301–1320), Comitetul de redacție Ion IONAȘCU, L[etiția]. LĂZĂRESCU-IONESCU, Barbu CÂMPINA, Eugen STĂNESCU, D[avid]. PRODAN, Mihail ROLLER [-] redactor responsabil, Academia Republicii Populare Române, Ed. Academiei Republicii Populare Române, [București,] 1953, XXXVI + [2] + 429 pg.; Vol. II (1321–1330), 1953, LXXX + 419 + [2] pg.

DF = *Magyar Országos Levéltár* (MOL), Budapest, HU, *Diplomatikai fényképgyűjtemény*.

DL = *Magyar Országos Levéltár* (MOL), Budapest, HU, *Diplomatikai levéltár*.

DZ = T[adija]. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.*, Volumen / Svezak II–XIII, Zagreb, 1904–1915.

DZS, II = Hodimir SIROTKOVIĆ et alii, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae - Supplementa / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije - Dodaci.*, Volumen II. *Diplomata annorum 1271. – 1309. continens / Svezak II. Listine godina 1271. – 1309.*, Academia Scientiarum et Artium Croatica, Zagreb, 2002, XVI + 472 pg., ISBN 953-154-337-2.

Engel, 1988 = ENGEL Pál, *Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323)*, În: *Századok*, 122. Évfolyam (1988), 1. Szám, pp. 89–146.

Engel, 1996 = ENGEL Pál, *Magyarország világi archontológiája, 1301–1457*, 1–2. kötet, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, História könyvtár. Kronológiák, adattárak, 5, Budapest, 1996, 565 + 266 pg., ISBN 963-8312-43-2.

Engel, 2003a = ENGEL Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*, În: *Ibidem*, *Magyar középkori adattár*, Arcanum DVD, Könyvtár, IV, Családtörténet,

heraldika, honismeret, 2003 (*editio princeps* MTA Történettudományi Intézete, Budapest, Arcanum CD-ROM, 1.03.2001, 25,9 MB), ISSN 1588-9815, ISBN 963 9374 72 5.

Engel, 2003b = ENGEL Pál, *Középkori magyar genealógia*, În: *Ibidem*, *Magyar középkori adattár*, Arcanum DVD Könyvtár, IV, Családtörténet, heraldika, honismeret, 2003 (*editio princeps* MTA Történettudományi Intézete, Budapest, Arcanum CD-ROM, 1.03.2001, 25,9 MB), ISSN 1588-9815, ISBN 963 9374 72 5.

EO = JAKÓ Zsigmond, *Codex diplomaticus Transsylvaniae. Diplomata, epistolae et alia instrumenta litteraria res Transsylvanas illustrantia / Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez*, Magyar Országos Levéltár kiadványai, II., Forráskiadványok, 40; 26; 47, Akadémiai Kiadó, Budapest, [vol.] I. 1023–1300, 1997, 481 + [3] pg., ISBN 963-05-7484-5; [vol.] II. 1301–1339, 2004, 622 + [2] pg., ISSN 0073-4055, ISBN 963-631-157-9; [vol.] III. 1340–1359, 2008, 638 pg., ISSN 0073-4055, ISBN 978-963-631-166-7.

Forțiu, 2017 = Sorin FORȚIU, *Despre titlul onorific de "banus"*, În: *ArheoVest*, Nr. V: In Honorem Doina BENEAEA, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, 25 noiembrie 2017, Vol. 1: Arheologie, Vol. 2: Metode Interdisciplinare și Istorie, Asociația "ArheoVest" Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2017, Vol. 1: pp. 1–580 + DVD-ROM, Vol. 2: pp. 581–1282, ISBN 978-963-315-358-1 (Összes/General), 978-963-315-359-8 (I. kötet/volumul 1), 978-963-315-360-4 (II. kötet/volumul 2); Vol. 2, pp. 1153–1208.

Forțiu, 2018 = Sorin FORȚIU, *Despre bani transilvani*, În: *Studii de Istorie a Banatului (SIB)*, XXXVIII–XXXIX / (2014–2015), 2018 (sub tipar).

Gébins, 1969 = GÉBICS József, *Árpád-kori jogintézmények és terminológia*, În: *Századok*, 103. Évfolyam (1969), 4. Szám, pp. [611]–640.

Gyárfás, 1878 = GYÁRFÁS István, *Történeti Irodalom: Szeged város történet'. írta: Varga Ferencé, gyoroki plébános. Szeged, 1877. 8-r. 2311. Ára 2 frt 50 kr.*, În: *Századok*, 1878-ok Évi Folyam, 3. Szám, pp. [279]–290.

Györffy, 1964 = GYÖRFFY György, *Adatok a románok XIII. századi történetéhez és a román állam kezdeteihez* (I. rész), În: *Történelmi Szemle*, 1964/1, pp. [1]–25.

Györffy, 1966 = GYÖRFFY György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza / Geographia historica Hungariae tempore stirpis Arpadianae*, vol. I.: A–Cs (Abaujvár, Arad, Árva, Bács, Baranya, Bars, Békés, Bereg, Beszterce, Bihar, Bodrog, Borsod, Brassó, Csanád és Csongrád megye), Akadémiai Kiadó, Budapest, A.M. Hakker, Amstelodami, 1966, 908 pg.

HO = *Codex Diplomaticus Patrius • Hazai Okmánytár*, A M[agyar]. T[udományos]. Akadémia Történelmi Bizottsága, I–VIII tomus/kötet, Györött-Budapest, 1865–1891.

Karácsonyi, I–III/1 = KARÁCSONYI János, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, Magyar Tudományos

- Akadémia, Budapest, Első Kötet, 1900, X + 464 pg.; Második Kötet, 1901, IV + 500 pg.; Harmadik Kötet, Első Fele, 1901, 256 pg.
- Kádár, 2016** = KÁDÁR Tamás, *IV. László király itineáriuma, 1264–[1272]–1290*, In: *Fons* (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok), XXIII. évfolyam (2016), 1. szám, pp. 3–64.
- Komáromy, 1887** = KOMÁROMY András, *A Káta-nemzetségről*, In: *Turul*, 1887-4, pp. 160–181.
- Komáromy, 1891** = KOMÁROMY András, *Dózsa nádor és a debreczeni család* (Első közlemény), In: *Turul*, 1891-1, pp. [1]–9.
- Kristó, 1999** = KRISTÓ Gyula, *I. Károly Király főúri elitje (1301-1309)*, In: *Századok*, 133. Évfolyam (1999), 1. Szám, pp. [41]–62.
- Kristó, Makk, 1988** = Károly Róbert emlékezete, A szöveganyagot válogatta, szerkesztette, a bevezetőt és a jegyzeteket írta KRISTÓ Gyula és MAKK Ferenc; a képanyagot MAROSI Ernő válogatta, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988, 300 pg., ISBN 9630743949.
- LK, 1998** = *Levéltárak-kincstárak: Források Magyarország levéltáraiból (1000–1686)*, BLAZOVICH László, ÉRSZEGI Géza, TURBULY Éva (eds) [et alii], Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest–Szeged, 1998, 664 pg., ISBN 963 04 9965 7.
- M. Nepper, 2000** = M. NEPPER Ibolya, *A Hajdú-Bihar megyei Múzeumok régészeti tevékenysége 1992–1999 (Leletkataszter)*, In: *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve / Annales Musei Debreceniensis: 1999*, A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai, LXXIV, Debrecen, 2000, pp. 51–104.
- Módy, 1984** = MÓDY György, *Debrecen 1290–1390 között*, In: *A Hajdú-Bihar megyei múzeumok közleményei*, 42. szám (1984), pp. 60–87.
- Módy, 2006** = *Historia et ars. MÓDY György válogatott tanulmányai*, Szerkeszti: V. SZATHMARI Ibolya, A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 59, Debrecen, 2006, 684 pg., ISSN 0438-4121, ISBN 963 7218 55 6.
- Nagy, Nagy, Véghely, 1871** = NAGY Imre, NAGY Iván, VÉGHELY Dezső, *A zichi és vásoneői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára / Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeő*, I, Magyar Történelmi Társulat, Pest, 1871, XVI + 632 pg.
- Nagy, Véghely, Nagy, 1886** = NAGY Imre, VÉGHELY Dezső, NAGY Gyula, *Zala vármegye története*, Oklevéltár, Első Kötet: 1024–1363, Budapest, 1886, [2] + 640 pg.
- Pall, 2005** = Francisc PALL, *Diplomatica latină din Transilvania medievală*, Ediție îngrijită de Ionuț COSTEA, Seria Documente • Istorie • Mărturii, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2005, 296 pg., ISBN 973-7710-76-2, 9789737710765.
- Pauler, 1899** = PAULER Gyula, *A magyar nemzet története az árpádházi királyok alatt*, Második Kötet, Második, Javitit Kiadás, Athenaeum Irod[almi]. és Nyomdai R[észvény]. Társulat, Budapest, 1899, VI + 616 pg.
- Pesty, 1877** = PESTY Frigyes, *A Szörényi bánság és Szörény vármegye története*, Első Kötet, Budapest, 1877, 484 pg.
- Piti, 2016** = PITI Ferenc, *Királyi hadoszólások Károly Róbert uralkodása idején*, In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 129. Évfolyam, 2016/2. Szám, pp. 381–392.
- Pór, 1895** = PÓR Antal, *Az „Esztergom és Vidéke” tárczája. Az Anjouk kora.*, In: *Esztergom és Vidéke*, Esztergom, XVII. évfolyam., 74. szám., Vasárnap, 1895. szeptember 15., pp. 1–3.
- Radvanszky, Závodszy, 1909** = †RADVANSZKY Béla, ZÁVODSZKY Levente, *A Héderváry-család oklevéltára*, Első kötet, Kiadja a M. Tud. Akadémia, Budapest, 1909, XVI + 604 pg.
- Reiszig, 1901** = Ifj. REISZIG Ede, *Bihar vármegye nemes családjai*, In: BOROVSZKY Samu [et alii], *Bihar vármegye és Nagyvárad*, Magyarország vármegyéi és városai, Budapest, [1901], [14] + 684 pg.
- Sereg, 1983** = SEREG József, *Benevár*, In: *Hevesi Szemle*, XI. Évfolyam, 2. szám, 1983. Június, pp. 44–48.
- Szabó, 1886** = SZABÓ Károly, *Kun László: 1272-1290*, Magyar Történelmi Életrajzok, A Magyar Tudományos Akadémia és Magyar Történelmi Társulat, MÉHNER Vilmos Kiadása, Budapest, 1886, 192 pg.
- Szentpétery, Borsa, 1961** = SZENTPÉTERY Imre, BORSA Iván, *Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke / Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica*, II. kötet, 2–3. füzet: 1272–1290, Magyar Országos Levéltár kiadványai, II., Forráskiadványok, 9., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961, 527 + [1] pg.
- Szentpétery, Borsa, 1987** = SZENTPÉTERY Imre, BORSA Iván, *Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke / Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica*, II. kötet, 4. füzet: 1290–1301, Magyar Országos Levéltár kiadványai, II., Forráskiadványok, 13., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987, 336 pg., ISBN 963 05 4199 8.
- Vásáry, 2005** = István VÁSÁRY, *Cumans and tatars. Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185–1365*, Cambridge University Press, 2005, xvi + 230 pg., ISBN 0-521-83756-1, 978-0-521-83756-9 (hardback), 0-511-11147-9, 978-0-511-11147-1 (eBook).
- Wertner, 1909** = WERTNER Mór, *Az Árpádkori bánok: meghatározások és helyreigazítások* (I., II., III., IV., V. és befejező közlem), In: *Századok*, XLIII. Évfolyam, 1909 Évi Folyam, pp. [377]–397 (V. Füzet), [472]–494 (VI. Füzet), [555]–570 (VII. Füzet), [656]–668 (VIII. Füzet), [747]–757 (IX. Füzet).
- Zsoldos, 1997** = ZSOLDOS Attila, *Téténytől a Hód-tóig. Az 1279 és 1282 közötti évek politikatörténetének vázlata*, In: *Történelmi Szemle*, XXXIX. Évfolyam, 1997, 1. Szám, pp. 69–98.
- Zsoldos, 2011** = ZSOLDOS Attila, *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*, História Könyvtár, Kronológiák, Adattárak, 11, História • M[agyar] T[udományos] A[kadémia] Történettudományi Intézete, Budapest, 2011, 382 pg., ISBN 978 9627 38 3, ISSN 1217 310 X.